

אוכל הבא במים — הוכשר, אוכל שאינו בא במים — לא הוכשר.

ותמהינן: **אטו רבי שמעון בן לקיש לית ליה מקרא מפורש שאין האוכל מקבל טומאה עד שיהיה אוכל הבא במים?**

והלוא **רבי שמעון בן לקיש הכי קמיבעיא ליה: האם חבת הקדש שמכשירה, דינה כאוכל הבא במים דמי, או לא?!**

ומתרצינן: **רבי אלעזר נמו, לא בא לפשוט מפשטו של מקרא. אלא מיתורי קראי קאמר** [מהפסוק המיותר אמר] שיש לפשוט.

מכדי, הרי כתיב בסוף פרשת טומאת שרצים "וכי יותן מים על זרע" ויקרא י"א ל"ח]. ואם כן, מה שכתוב **"מכל האוכל אשר יאכל, אשר יבוא עליו מים", למה לי?**

לאו, למעוטי [האין זה בא למעט] **חיבת** ב-17 **הקדש, ולומר שיש כח הכשר שאין אלא במים ולא בדבר אחר.**

ודחינן: **לא. חד קרא מלמד שצריך הכשר בטומאת מת.** (301) **וחד קרא מלמד בטומאת**

הגמרא מביאה ספק של ריש לקיש בדיני הכשר, שרצו לפשוט אותו מדברי רבי שמעון שבמשנתנו.

בעי רבי שמעון בן לקיש: קדשים שלא הוכשרו לקבל טומאה על ידי משקה, כגון צריד של מנחות (299) **והוא קמח שלא נבלל בשמן של המנחה ונשאר יבש** (300), **ונגע בו דבר טמא, האם מוניין בו ראשון ושני לטומאה ככל דבר המקבל טומאה, או אין מוניין בו ראשון ושני והצריד נפסל ואינו מטמא אחרים אף אם נגע באב הטומאה?**

ומפרשינן לבעיה: יש חידוש שחיבת הקדש מכשרת קדשים, אבל יש להסתפק: **כי מהניא חבת הקדש לאיפסולי גופיה, [מה שמועילה חיבת הקדש זה רק לפסול את עצמן] ולאוסרו באכילה, אבל לטמא אחרים ויהיה צריך למימנא ביה ראשון ושני, לא שמענו. או דלמא לא שנא [או שאין הבדל] וכיון שהוא מקבל טומאה הוא גם מטמא אחרים?**

אמר רבי אלעזר: תא שמע: כתוב בתורה "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" ויקרא י"א ל"ד]. התורה מלמדת:

[תוספות הרא"ש].

והתוספות אומרים, שמדובר בקמח שלא נבלל כלל, כי אם הוא נבלל — נחשב כל הקמח שבכלי שנעשית בו הבלילה כבא במשקין ומוכשר בלי חיבת הקדש, שכן הדין שהכלי מצרף מה שבתוכו בקדשים, ואם יש בכלי כמה חתיכות ונגע טמא באחת מהן — נטמאו כולם, והוא הדין לענין הכשר שאם הוכשרה אחת מהן הוכשרו כולם.

299. בעית ריש לקיש יכולה להיות גם בבשר זבחים שלא באו עליו מים והכשרו הוא רק מצד חיבת הקדש, מפני שדם השחיטה הוא דם קדשים ולא מכשיר. בעית ריש לקיש שכיחה יותר במנחות שבהם נזהרים ממגע מים כדי שלא יחמיצו. [תוד"ה צריד בסופו עם הגהת הב"ח].

301. שני הפסוקים כתובים בפרשת טומאת שרצים, אבל דורשים שאם אינו ענין לשרץ —

300. רש"י מפרש "קורטי קמח הצבור במנחה ואין שמן נכנס לתוכו".

שריץ.

וצריכי.

דאי אשמעינן בטומאת מת בלבד, (302) הוה אמינא: התם הוא דבעי הכשר משום דלא מטמא בשיעור קטן כעדשה אלא בכזית ממנו. אבל שריץ, דמטמא בכעדשה, אימא חמור הוא אף לענין זה, ולא ליבעי הכשר.

ואי אשמעינן בשריץ בלבד, הוה אמינא: משום דלא מטמא את האדם והכלים טומאת שבעה, אבל מת החמור דמטמא אדם וכלים טומאת שבעה, אימא לא ליבעי הכשר באוכלים. צריכא.

מתיב רב יוסף ממשנתנו: רבי שמעון אומר: הוכשרו בשחיטה. דברי רבי שמעון הם בבשר חולין שלא נאסר באכילה כשהוא

טמא, וכשאמר "הוכשרו", בודאי שכוונתו שיקבל טומאה, ואפילו למימני בהו ראשון ושני, ויטמאו תרומה וקדשים האסורים באכילה כשהם טמאים (303).

ומקשה רב יוסף על רבי אלעזר: אמאי הם מטמאים אחרים והלוא לדבריך יש ללמוד מהפסוק שרק הכשר הבא על ידי מים גורם טומאה לאחרים, והא לאו אוכל הבא במים הוה?

אמר ליה אביי: עשאוהו להכשר זה כהכשר מים מדרבנן, אבל מדאורייתא אין הכשר שגורם טומאה לאחרים אלא הכשר מים לדעת רבי אלעזר.

אמר רבי זירא: תא שמעי: הוצר ענבים בשביל לזרעם בגת ולא בשביל אכילתם, שמאי אומר: הוכשר במשקה שיצא

תנהו ענין למת [רש"י].

302. אילו היה דין הכשר כתוב במת — היה צריך להסביר מדוע לא נלמד ממנו לטומאות אחרות, אבל האמת היא שלא כתוב במת דין הכשר, ואילו היה כתוב רק פסוק אחד — לא היינו מעמידים אותו במת, ולכן אין צורך להסביר מדוע אין ללמוד שריץ ממת, אלא שכך דרך הגמרא לומר שאפילו אם היה פסוק מפורש במת — אין ללמוד שריץ ממנו. [תוד"ה ואי].

303. רש"י מפרש, שבבשר חולין עצמו אין נפקא מינה בטומאות או בטהרתו, וקושיית רב יוסף היא שאם הכשר שלא על ידי משקה לא גורם לאוכל לטמא תרומה וקדשים, מאי נפקא מינה במה שהבשר הוכשר בשחיטה!

ונראה מרש"י, שאף חולין שנעשו על טהרת הקדש — שבהם עוסקת המשנה — לא אסורים

באכילה כשהם טמאים, וכל חומרם היא כלפי קדשים שנוגעים בהם. [ועיין רש"י].

והבית מאיר בחידושי על הש"ס הקשה על פירוש רש"י מהגמרא לעיל [לג א] שמקשה על המשנה "ידים שניות הן, ואין שני עושה שלישי בחולין" משמע שאילו היה שלישי בחולין היה מובן מה שאין לאכול את הבשר בידים מסואבות, וצריך לומר שהמשנה עוסקת בחברים שאוכלים חולין בטהרה!

ועיין בהערה 233 שהרא"ש לא רצה להעמיד את המשנה בפרושים, ומפרש שמדובר באדם שרוצה לאכול תרומה וכשאוכל בשר טמא נפסל גופו מאכילתה, ולפי פירושו מובן פירוש רש"י כאן, שאם הבשר לא מטמא אחרים — הוא גם לא פוסל את אוכלו מלאכול בתרומה.

והר"ן מפרש את קושיית הגמרא פשוט, שאילו היה שונה דין ההכשר שעל ידי שחיטה מהכשר שעל ידי משקין, היתה המשנה מפרשת

מדרבנן.

אמר ליה רב יוסף לאביי: אמינא לך אנא קושיא מהוכשרו בשחיטה, ואת אמרת לי שעשאוהו כהכשר מים מדרבנן, וכן אמר לך רבי זירא קושיא מבוצר לגת ואמרת ליה: עשאוהו כהכשר מים, הרי שכל הכשר עשאוהו כהכשר מים, אם כן לרבי שמעון בן לקיש שהסתפק בהכשר של חיבת הקדש נמי יש לנו לומר עשאוהו כהכשר מים ויש בו ראשון ושני, ומהי בעיתו של ריש לקיש!

אמר ליה אביי: נכון שעשו חכמים את ההכשר משום חיבת הקדש כמו הכשר מים, ולא הסתפק ריש לקיש בכך, אבל משום

מהם⁽³⁰⁴⁾. הלל אומר: לא הוכשר כי הבוצר לא רוצה במשקה שהרי הוא הולך לאיבוד. ואחרי שנשאו ונתנו שתיק ליה הלל לשמאי והודה לו. והטעם הוא, שגוזרים שמא יניח את הענבים בקופות מזופפות, שבהן אין המשקים הולכים לאיבוד, ונוח לו במשקים, והם מכשירים⁽³⁰⁵⁾.

ומקשה רבי זירא: אמאי הם מכשירים⁽³⁰⁶⁾, ומשקבלו הענבים של חולין טומאה, הם מטמאים תרומה וקדשים ואוסרים אותם⁽³⁰⁷⁾, והא לאו אוכל הבא במים הוא, ואין לנו אלא שיהיה הוא בעצמו נפסל לדעת רבי אלעזר!

אמר ליה אביי: עשאוהו כהכשר מים

דבר זה. [חידושי הר"ן].

אינם מכשירים משום משקה! ואומרים התוספות, שקושיית רבי זירא היא, מאחר שלא מצינו בתורה דבר המכשיר לכל ענין אלא בהכשר של משקין, אין לנו להחמיר מדרבנן בהכשר שלא במשקין יותר מהכשר שלא במשקין שהוא מהתורה. [תוד"ה מתיב].

ולדעת הרמב"ן והר"ן הסוגיא שלנו חולקת על הסוגיא במסכת שבת, וסוברת שאין סיבת ההכשר בבוצר לגת משום גזירות אלא שהבצירה עצמה מכשירה מדרבנן.

307. קושיית הגמרא כאן מתפרשת כמו קושיית הגמרא לעיל, וכשם שלעיל פירש רש"י שאין לומר שההכשר רק גורם לאוכל המוכשר להטמא ולא לאחרים מפני שאין איסור לאכול חולין טמאים, כך יש לפרש כאן.

ועיין בהערה 303 שיש מפרשים את הגמרא שלא כרש"י.

והרש"ש מקשה על פירוש רש"י, שכאן יש נפקא מינה במה שהענבים הוכשרו ומקבלים טומאה, שכאשר יפרישו מהם תרומה תהיה זו תרומה טמאה!

304. לשון רש"י במסכת שבת "הוכשרו ביין הנדלה מהם" [שבת ט"ו ע"א ד"ה שמאי אומר]. ומשמע שאם לא היה עליהם יין — לא הוכשרו.

וכן דעת הרמב"ן, שלא גזרו אלא במשקין שמכשירים שלא לרצון גזירה משום משקין היוצאים לרצון, אבל אם לא היה על הענבים משקין כלל — לא גזרו.

והרמב"ם כתב: "הבוצר לדרוך — הוכשר לטומאה ואף על פי שלא נפלו משקין על הבציר כלל" [פ"א מטומאת אוכלים ה"א].

305. רש"י כאן הביא טעם זה, ויש בגמרא במסכת שבת טעמים נוספים לגזירה זו. [שבת יז א].

306. קשה, הלוא טעם הדבר שהענבים הוכשרו הוא משום חשש שמא יבוא עליהם יין שמכשיר מהתורה ויש להחמיר ולהחשיבם כאילו בא עליהם יין זה, ומה ענין זה אצל דברים שביסודם

במאי? [בשר זה, במה הוכשר?]

אילימא: דאתכשר בדם השחיטה? האם דם זה של קדשים מכשיר?

והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר? שנאמר "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים" [דברים י"ב ט"ז] דם הנשפך כמים מכשיר, שאינו נשפך כמים אלא נזרק על המזבח אינו מכשיר!

אלא נימא: דאיתכשר בשר השלמים במשקי בית מטבחיא [במשקין שבבית המטבחיים של העזרה] שהרי הדיחו את הבשר במים אלו.

ודחינן: האם מים אלו מכשירים? והא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: משקי בית מטבחיא לא דיין שהן דכן [לא די שהם טהורים] ואינם מטמאים⁽³⁰⁹⁾ את הקדשים כמו שהעיד יוסי בן יעזר **אלא שאף אין מכשירין**.

טומאה דרבנן זו אין לשרוף תרומה וקדשים אלא רק לתלות ולא לאכלם. **ואטו** [וכי] רבי שמעון בן לקיש לתלות **קמיבעיא** ליה? בודאי שיש לתלות מדרבנן, **כי קא מיבעיא** ליה: האם לשרוף תרומה וקדשים שנגעו בקדש שנטמא והכשרו הוא על ידי חיבת הקדש, כי טומאתם היא מהתורה, או שאין לשרוף כי אין טומאתם מהתורה.

ושמעין מדאביי: **מכלל** דעיקר חיבת הקדש שמכשירה — **דאורייתא** היא⁽³⁰⁸⁾, שהרי כל הבעיה היתה רק אם היא עושה ראשון ושני מדאורייתא.

ומבררין: **מנא** לן [מנין לומדים זאת מהתורה]?

אילימא מדכתיב בבשר שלמים "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" [ויקרא ז' י"ט].

והוינן בהאי קרא: **האי בשר, דאתכשר**

מ"והבשר" לרבות עצים ולבונה היא אסמכתא, ועיקר הדרשה היא לענין אוכלים שלא בא עליהם מים. [לעיל ל"ה ע"א בד"ה אלא קדש מקודש].

והמנחת חינוך כתב בדעת הרמב"ם ההיפך מהרמב"ן, שלענין ביאת מים אין חילוק בין קדשים לחולין מדאורייתא לפי שביאת מים זה גזירת הכתוב, אבל במה שצריך אוכל לקבל טומאה מפני שאוכל הוא דבר חשוב, בזה חיבת הקדש — דאורייתא לפי שהקדש מחשיב את הדבר. [מנחת חינוך מצוה קמ"ה אות ו'].

309. נחלקו אמוראים בדין הזה במסכת פסחים. לדעת רב משקי בית מטבחיא לא מקבלים טומאה לפי שכל טומאת משקין אינה אלא

308. הרמב"ם פסק שדין חיבת הקדש מכשרת הוא מדרבנן. [פ"י מטומאת אוכלין הי"ז].

והשיג הראב"ד: "אמר אברהם, והלוא במסכת חולין למדו לחיבת הקדש שמכשרתן מן התורה, אלא שהוא ספק אם מונין בו ראשון ושני או לא".

ותירץ הכסף משנה, שהרמב"ם סבר שאביי פירש בדעת ריש לקיש שחיבת הקדש — דאורייתא, אבל רב יוסף שהקשה על ריש לקיש סובר שחיבת הקדש היא מדרבנן, ופסק הרמב"ם כרב יוסף.

ודעת הרמב"ן, שדין זה שאוכלים של קדש לא צריכים הכשר מים הוא מהתורה, אבל דין זה שאפילו עצים ולבונה שאינם ראויים לאכילה — מקבלים טומאה הוא דרבנן, והדרשה שדרשו

ואמרינן: **אלא לאו, דאתכשר בחבת הקדש,** ומכאן שחיבת הקדש מכשירה קדשים מדאורייתא ואינם צריכים הכשר מים⁽³¹⁰⁾.

ודחינן: **ודלמא נעשה ההכשר במים של חולין וכדרב יהודה אמר שמואל.**

דאמר רב יהודה אמר שמואל: כיצד בשר קדשים מוכשר בלא חיבת הקדש⁽³¹¹⁾? **כגון שהיתה לו פרה של זבחי שלמים,**⁽³¹²⁾ **והעבירה בנחל בדרך למקדש. שחטה בעזרה ועדיין מושקה טופח עליה, ונפל מהעור**

וכי תימא: תרגמא [יש להעמיד] את עדותו של יוסי בן יעזר **אדם,** ובדם הוסיף רבי יוסי ברבי חנינא שאינו מכשיר, מפני הדרשה של רבי יוחנן שדם קדשים לא מכשיר, אבל מים של בית מטבחיא מכשירים.

ודחינן: **והא "משקי בית מטבחיא דכן" קאמר בלשון רבים,** משמע שכל המשקים של העזרה לא מטמאים ולא מכשירים. וחוזרת השאלה במה הוכשר הבשר שהתורה אוסרת אכילתו משום טומאה.

מטבחיא. [פסחים ט"ז ע"א ועיין שם בתוד"ה חד].

ולפי זה מפרש רע"א, שהגמרא כאן רוצה להוכיח שחיבת הקדש דאורייתא לפי השיטה של רבי יוסי ברבי חנינא שמים של בית מטבחיא לא מכשירים מפני שמהתורה משקין תלושים לא מכשירים, ואין למצוא הכשר לבשר השלמים מהתורה, שהרי המים שמדיחים אותו ומבשלים אותו בהם הם תלושים. [רע"א על תוד"ה ועדיין].

311. במסכת פסחים הגמרא מביאה משנה שאומרת שמחט שנמצאת בבשר הקרבן — הבשר טמא.

ושואלת הגמרא: במה הוכשר הבשר?

ואומרת הגמרא, שאם נאמר שהבשר הוכשר בחיבת הקדש, יש לנו לפשוט את בעית ריש לקיש שמונין בו ראשון ושני, שהרי כתוב במשנה שהבשר טמא שמשמעו שמתמא אחרים, ולא כתוב פסול.

והגמרא מביאה את דברי שמואל שמדובר בבהמה שהעבירה בנחל.

312. כתב רש"י, שמפני שני דברים נקט שמואל זבחי שלמים ולא קרבן אחר.

מדרבנן, ורבנן לא גזרו במשקין אלו. ולדעת שמואל משקי בית מטבחיא מקבלים טומאה אלא שאינם מטמאים, כי מדאורייתא משקין מקבלים טומאה ואינם מטמאים אחרים ובמשקי בית מטבחיא העמידו חכמים על דין תורה. [פסחים ט"ז ע"א].

310. יש להבין, הלוא התורה מדברת בבשר שלמים שנאכל בכל העיר, ואפשר לומר שהבשר הוכשר בירושלים ולא במשקי בית מטבחיא שהם משקין שבעזרה!

ובאמת במסכת פסחים הגמרא שואלת על משנה שאלה דומה לשאלת הגמרא כאן, ומפרש רש"י שם שאין לשאול על התורה שאומרת "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" במה הוכשר הבשר? מפני שהתשובה היא שבשר שלמים נאכל בכל העיר ומדיחים אותו ומבשלים אותו שם. [פסחים כ' ע"א ד"ה האי בשר].

ומפרש הגרע"א, שבגמרא במסכת פסחים יש סברא שהמים המכשירים מדאורייתא הם רק מים מחוברים, דהיינו מים שבעצת חיבורן נדבקו באוכל והעלו את האוכל מהמים, ומבואר שם בגמרא שהאומר שאף מים של בית מטבחיא לא מכשירים סובר שתלושים לא מכשירים מדאורייתא, וחכמים לא גזרו במים של בית

לבשר (313) ומכשיר.

או דלמא, לא שנא.

ומסקינן: תיקו.

מתניתין:

משנתנו מלמדת את דין המסוכנת.

בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטת למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתין אותה, הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טרפת חית היער, שהרי נעשית בה מכה הממיתה אותה. [לשון הרמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות הי"א].

המסוכנת מותרת בתנאי שתפרכס ותהיה לנו הוכחה שהיתה חיה במשך זמן השחיטה. ואם לא פרכסה — ידוע לנו שנטלה נשמתה ממנה קודם גמר השחיטה ולוקים על אכילתה (314).

ומסקינן: אלא לומדים שחיבת הקדש מכשרת, מסיפא של הפסוק "והבשר אשר יגע", דכתיב "והבשר כל טהור יאכל בשר" [ויקרא ז' י"ט]. "והבשר" מיותר, ודורשים ממנו לרבות עצים ולבונה של קדש.

וכי עצים ולבונה בני אכילה נינהו? ומאיזה טעם הם מקבלים טומאה?

אלא, משום שחיבת הקדש מכשרא להו, ומשוויא להו אוכל [ועושה אותם לאוכל].

הכא נמי, חיבת הקדש מכשרתה בלי מים.

א-זא ומעתה מיבעיא ליה לריש לקיש: מאי [מהו] דין התורה?

וצדדי הספק הם: כי מהניא חיבת הקדש לפסולא דגופיה, אבל למימנא ביה ראשון ושני, לא.

שהוא שומר של הבשר [תוד"ה ועדיין].

314. כך כתב הרמב"ם. [פ"ד ממאכלות אסורות הי"ג].

וכתב הב"ח, שכיון שהמסוכנת שלא פרכסה היא ודאי נבלה, מותר לשחוט את בנה או את אמה באותו יום. [יור"ד סימן י"ז ד"ה מסוכנת]. והקשה התבואות שור: איך אפשר לומר שבודאי מתה המסוכנת בשעת השחיטה, הלוא הבריאיה אינה צריכה פירכוס, הרי שאפשרי הדבר שהבהמה תהיה חיה ולא תפרכס, אלא שבמסוכנת שהיא עלולה למות בזמן השחיטה — אנו מצריכים פירכוס כדי שתהיה לנו הוכחה שחיה בזמן השחיטה, אבל מנין לנו הודאות שאם לא פרכסה — היא מתה בשעת השחיטה!

א. הפסוק בתורה שמדבר על בשר שנטמא הוא בשלמים.

ב. מכיון שבשר השלמים ועורן שייך לבעלים, רגיל הוא לטרוח ולהעביר אותם בנהר סמוך לשחיטתם כדי שיהיה קל להפשיטם.

והקצות החושן אומר טעם נוסף, שרק קדשים קלים שהם ממון בעלים הם מוכשרים כשנוח לבעלים במים, אבל קדשי קדשים שהם ממון גבוה אינם מוכשרים לפי שצריך שיהיה נוח לבעלים במים ולא די במה שנוח לנותן המים. [קצוה"ח סי' ת"ו].

ועיין בהערה 165 שהבאנו מחלוקת ראשונים בנידון.

313. רש"י. והתוספות חולקים ואומרים שמים שנמצאים על העור מכשירים את הבשר לפי